

LETSATSI LA LEFATSHE LA PUISETSOGODIMO LE NALIBALI

Monongwaga Letsatsi la Lefatshe la Puietsogodimo le ketekiwa ka la 4 Mopitlwe 2015. Nna le rona mo letsatsing le mme o buise leinane segolo bogolo le re le kwaletsweng ke moanedi wa mainane yo o tumileng wa mo Aforikaborwa, Gcina Mhlophe – *Mpho ya ga Sisanda* – mme o le buisetse bana ba o ba itseng.

DITIRO TSE 5 TSA LETSATSI LA LEFATSHE LA PUISETSOGODIMO

1. Buisa leinane, *Mpho ya ga Sisanda* mo ditsebe 2 le 3, mme o buisetse bana ba gago le ba bangwe. Ikatise go le buietsa kwa godimo makgetlho a le mmalwa pele o le buietsa bana mme o gakologelwe go bontsha tlhagisomaikutlo e ntsi mo lentsweng la gago fa o buisa. Fa e le bana ba bannye thata, o ka eletsa go ba bontsha ditshwantsho fa o ba anegela leinane gape bonolo ka mafoko a gago.
2. Etela www.nalibali.org mme o sitlhamolole diphapete tsa menwana tsa baanelwabagolo mo leinaneng *Mpho ya ga Sisanda*. Morago rotloetsa bana ba gago go dirisa diphapete go anela leinane gape kgotsa go anela mainane a bone.
3. Rotloetsa bana ba gago go tlhalosa leinane ka go ba kopa go tshwantsha kgotsa go penta setshwantsho sa karolo ya bone e ba e ratang thata.
4. Dirisa Letsatsi la Lefatshe la Puietsogodimo go leka sengwe se se ntšhwa – buisa kwa godimo o buietsa bana kgotsa bagolo ba o iseng o tsamaye o ba buisetse pele, kgotsa leka go buietsa bana ba gago leinane mo lefelong le le farologaneng, jaaka kwa phakeng kgotsa fa ba le mo bateng ba tlhapa!
5. Itirele diphousetara tsa gago tsa Letsatsi la Lefatshe la Puietsogodimo. Morago o di bontshe kwa sekolong, mo laeaborari, tlelapo ya puiso kgotsa lefelo la kobamelo go dira temoso ka ga botlhokwa jwa letsatsi le.

O KA TSAYA KAROLO JANG

Etela www.nalibali.org kgotsa www.nalibali.mobi go kwadisa balelapa la gago, tlelapo ya puiso kgotsa sekolo mme o thuse ka go dira se tiragalo e kgolokgolo ya Letsatsi la Lefatshe la Puietsogodimo mo Aforikaborwa!

MESOLA E 8 YA GO BUISETSA KWA GODIMO!

Go buietsa bana ba gago kwa godimo:

- go ba bontsha gore o sologela dibuka le go buisa molemo.
- go go neela dilo tse le ka buang ka tsona mmogo.
- go aga kgolagano fa gare ga lona.
- go ba neela tšhono ya go itemogela puiso jaaka tiro e e kgotsafatsang.
- go ba rotloetsa go ithuta go ipuietsa le go tswela go buisa morago ga moo.
- go ba bontsha gore re buisa jang le gore dibuka di dira jang.
- go ba neela tšhono ya go itumelela mainane a a kwa godingwana ga bokgoni jwa bone jwa ga jaana jwa puiso.
- go aga le go tswela tlotlofoko ya bone le bokgoni jwa puo.

FENYA!

Ka go ikwadisetsa go buisa kwa godimo o buietsa bana ba ba mo botshelong jwa gago, o na le tšhono ya go gapa ditekete tsa phofo ya legae ka molemo wa tirelo ya diphofu ya South African Airways!

Go bona mabaka, etela www.nalibali.org

MPHO YA GA SISANDA

Ka Gcina Mhlophe

Ditshwantsho ka Jiggs Snaddon-Wood

E ranotswe ke Opelo Thole

Letsatsi le letsatsi fa Sisanda wa dingwaga tse robedi a fitlha kwa gae go tswa sekolong, o fetola diaparo tsa gagwe tsa sekolo a apara tsa mo gae, o ja dijošhegare tsa gagwe le go tshameka motshameko wa morabaraba le ntemogolo wa gagwe. Ba itumelela thata go fofisa "dikgomo" tsa bone mo botong moo a sa batleng go emisa. Mme o mo gopotsa gore o batla go nna motsamaisi wa banka letsatsi lengwe fa a gola.

"O tla dira seo jang fa o sa ye kwa sekolong se segolo?" ga botsa ntemogolo wa gagwe a dira motlae.

Sisanda o itshegela fela. "Ke tlaa ya kwa sekolong se segolo le kwa yunibesithing. Ke sone se ke dirang ka natla kwa sekolong!"

Sisanda o moleele thata go fetisa bana ba dingwaga tsa gagwe – o gotsitse rragwe. Sefatlhego sa gagwe se se kgolokwe le monyenyo o montle ke tsa ga mmagwe. Batsadi ba gagwe ka bobedi ba tsoga mo mosong thata letsatsi le letsatsi go ya tirong kwa lefelong le le gaufi la bosireletso jwa diphologolo. Ka nako e Sisanda le ditsala tsa gagwe ba simololang kwa sekolong, go setse go goroga dibese tse di tletseng ka bajanala go tla go bona diphologolo tse di kgathisang tsa Afrika.

Ka letsatsi la gagwe la botsalo le le fetileng, Sisanda o ne a amogela mpho e kgethegileng – batsadi ba gagwe ba mo neela tetla ya go tshwarela moletlo kwa lefelong la bosireletso jwa diphologolo. Dithutlwa tse di kwa lefelong la bosireletso jwa diphologolo di ne di šwegašwega go bona seithopha se sa batho. Di ne tsa otlolola dithamo tsa tsone tse di

telele go nna le pono e e gaisang ya moletlo e bile di ne di bonala e kete di batla lenathwana la kuku ya gagwe ya letsatsi la matsalo! Sisanda o ne a rata dithutlwa. Diphologo tsoitlhe di ne di kgethegile mo go ene, mme fela e ne e le dithutlwa tse di itidimaletseng tse di bonolo tse a neng a di rata thata. O ne a ka tlhola letsatsi lotlhe a di lebeletse.

Ka Labotlhano mongwe, rragwe Sisanda o ne a tla gae e sale gale go tswa tirong. O ne a lebega a hutsafetse thata.

"Molato ke eng, Rra?" go ne ga botsa Sisanda.

"Gompiano motshitshi wa dinotshe o lomile mme thutlwa," go ne ga tlhalosa rragwe Sisanda. "Tlhogo ya gagwe e ne e rurugile thata ka ntlha ya mabolela a oitlhe moo matlho a gagwe a mantle a neng a tswalegile. Re lekile ka goitlhe go mo thusa, mme fela go ne go sa thuse sepe – o ne a tlhokafala. Se se botlhoko thata go di gaisa ke gore o ne a na le namane e nnye e e sa ntseng e mo tlhoka."

"Ao nnyaa tlhe!" ga rialo Sisanda a simolola go lela. "Ke eletsa e kare go ka bo go na le sengwe se nka se dirang. Ngwana thutlwa o tshwanetse a bo a lela fela jaaka nna."

Sisanda o ne a lela a bo a lela. Mmagwe o ne a leka go mo gomotsa. O ne a ba a mmuisetsa leinane le lengwe gape ka nako ya go robala go mo thusa go lebala gore o ne a utlwela ngwana thutlwa botlhoko thata go le kana kang. Kwa bokhutlong, Sisanda o ne a thulametswisa ke go utlwa lentse la ga mmagwe.

Mo mosong o o latelang Sisanda o ne a tsoga a na le kakanyo!

"A nka tla le wena kwa tirong gompiano?" o ne a botsa rragwe. "Ke na le mpho e ke e tshwaretseng ngwana thutlwa."

Batsadi ba gagwe ba ne ba lebana, ba nyenya mme ba re, "Ee, go siame o ka tla le rona."

Go tsenya bokgoni jwa bana tlhase ka go ba tlhabela dinaane le go buisa

E ne e le letsatsi le le bothito mme go na le maru mo loaping. Sengwe le sengwe mo lefelong la bosireletso jwa diphologolo se ne se lebege se sisibetse ka tsela e e sa tlwaelegang.

"Ke nagana gore letsatsi ga le phatsime gompieno gonne le hutsafaditswe ke ngwana thutlwa," ga rialo Sisanda.

Tlou e kgolo e ne ya leba balelapa fa ba feta ka tsela.

"Ka gongwe o ipotsa gore ke goreng mosetsana yo monnye a ya tirong le batsadi ba gagwe," ga rialo mmagwe Sisanda.

Sisanda o ne a dumela ka tlhogo. "O tllile go makala fa a lemoga lebaka," o ne a akanya jalo.

Ba ne ba fitlhela ngwana thutlwa a eme a le nosi. Thamo ya gagwe e telele e bile e le tshesane e ne ya obega mme matlho a gagwe a magolo a masetlha a ne a lebege a le bodutu. Sisanda o ne a emela gaufi le ene ka moo a ka kgonang ka teng. O ne a bula kgetsana ya gagwe e nnye mme a ntsha buka. Mme, se se neng sa makatsa batsadi ba gagwe, o ne a simolola go buisetsa ngwana thutlwa. O ne a retolola tlhogo ya gagwe kwa ntlheng ya lentswe la gagwe mme a reetsa jaaka e kete o tlhaloganya lefoko lengwe le lengwe. La ntlha, batsadi ba ga Sisanda ba ne ba nagana gore go buisetsa thutlwa ke selo se se sa tlwaelegang, mme ba ne ba fetola megopolo ya bone fa ba bona ka moo a neng a bontsha a se na letsapa ka gone – matlho a gagwe a a bonolo a lebeletse Sisanda.

"Leinane la me le dirile gore a ikutlwe botoka", Sisanda o ne a bolelela ntemogolo wa gagwe fa a fitlha kwa gae.

Sisanda o ne a etela thutlwanyana gantsi mo motshegareng le ka malatsi a mafelo a beke. Mme nako le nako fa a ya kwa teng, o ne a tsaya leinane le lengwe go le aroganya le ene. Ditsala tse pedi tse dintshwa di ne di bonala di itumetse fa di le mmogo moo bajanala ba ba fetang ka tsela ba neng ba ba tsaya dinepe.

Ka iketlo ngwana thutlwa o ne a tia. Batho ba kwa lefelong la bosireletso jwa diphologolo ba ne ba mo tlhokomela sentle mme lerato lotlhe le a neng a

le bona go tswa mo tsaleng ya gagwe e ntshwa, e bong Sisanda, le ne le dira dikgakgamatso.

Ka letsatsi le lengwe motsamaisi wa lefelo la bosireletso jwa diphologolo o ne a kopa Sisanda go neela tsala ya gagwe e ntshwa leina.

"Ke nagana gore Thokozani ke leina le le siameng," ga rialo Sisanda.

Letsatsi le le latelang motsamaisi wa lefelo la bosireletso jwa diphologolo o ne a leletsa morutabana wa ga Sisanda mogala. O ne a laletsa barutwana bothhe ba mophato wa ga Sisanda go tla le go kopana le Thokozani. Thutlwa e ntle e ne e godile e le telelenyana mme e tiile thata mo dikgweding tse tharo fa e sale go tloga ka leeto la ntlha la ga Sisanda.

Ka letsatsi la leeto, bana ba le someamane ba Kereite 3 ba ne ba letile ka tlhoafalo gore diheke tsa lefelo la bosireletso jwa diphologolo di bulwe. Morago Sisanda o ne a ba etelela botlhe kwa pele ka boipelo go ba isa kwa go Thokozani. Bana ba bangwe ba ne ba leba thutlwa e telele ka kgakgamalo. Ba bangwe ba ne ba tshagatshega ka leshogo. Morutabana wa bone, Mme Khanyile, o ne a nyenya fela.

"Tsala ya gago e ntle, Sisanda. O ntse o le bonojana mo go ene," o ne a bua ka bonolo.

"Leina la gagwe ke mang?" go ne ga botsa mongwe wa basimane.

"Thokozani," ga araba Sisanda.

"Thokozani e raya 'boitumelo'," ga tlhalosa Mme Khanyile.

Bana ba ne ba dula mo fatshe le go reetsa fa Sisanda a buisa leinane le a neng a le buisetsa Thokozani ka letsatsi le ba kopaneng la ntlha ka lone. Motsamaisi wa lefelo la bosireletso jwa diphologolo o ne a tsaya dinepe. Bajanala bangwe ba ba neng ba feta ka tsela le bone ba ne ba tsaya dinepe. Le motsayadinepe go tswa kwa lekwalodikgannyeng la selegae o ne a tsaya dinepe. O ne a solofetsa gore senepe sa bone se tlaa tlhagelela mo lekwalodikgannyeng mo nakong e e sa fediseng pelo. Mongwe le mongwe o ne a duetsa.

A mpho e ntle! Go buisa go fodisa tsala.

Go tsenya bokgoni jwa bana tlhase ka go ba tlhabela dinaane le go buisa

DIRA BETSHE!

1. Sega mo moleng o o nang le marontho a mahibidu go segolola betšhe.
2. Tshasa setshwantsho ka mmala.
3. Sega sediko sa bogolo jo bo tshwanang le jwa betšhe go tswa mo khatebotong e tshesane, sekai, lebokoso la siriele.
4. Dirisa sekgomaretsi go kgomaretsa betšhe mo khatebotong.
5. Dirisa theipi e e kgomaretsang go mametlelela sepelete mo morago ga betšhe. Kgotsa dira leroba kwa godimo mme o tsenye wulu kgotsa mogala mo go lona gore o kgone go e bofelela mo thamong ya gago.
6. Natefelwa ke go apara betšhe ya gago fa o buisa le go reetsa dinaane ka ga Letsatsi la Lefatshe la Puisetsogodimo.

Re romelele ditshwantsho tsa bana ba gago ba tsentse dibetšhe tsa bona tsa puisetsogodimo. Di romele ka imeile go info@nalibali.org kgotsa di tlhagise mo Facebook!

KA GA NAL'IBALI

Nal'ibali (lefoko la isiXhosa le le rayang gore "kgang ke eno") ke letsholo la boses'haba la go buisetsa itumediso go tsosa bokgoni jwa bana ka go anela dikgang le go buisa. Bana ba ba tsayang karolo e e masisi mo dikgannyeng tse di monate le tse di anelwang sentle - le ka dipuo tse ba di thaloganyang - ba thotlhelesega le go rotloetsega go ithuta go buisa ka bobona. Go ithuta go go ntseng jalo go go nang le kabelo ya sebele ke resepi ya tswelotso e e atlegileng ya kitso ya go buisa le go kwala.

Nal'ibali e tsamaisiwa ke PRAESA (Project for the Study of Alternative Education in South Africa), Times Media le palo e e oketsegang ya balekane. Ka kgakololo e e tswelelang le tirisano le baagi, ditlhapo tsa babuisimmogo, mekgatlho ya kitso ya go buisa le go kwala le baithaopi ba dingwaga tsotlhe, mmogo le letsholo le le matlhagathaga la bobegakgang, Nal'ibali e thusa go tlhoma mokgwatlwaelo wa kitso ya go buisa le go kwala go nna karolo ya botshelo jwa letsatsi le letsatsi mo Aforika Borwa. Bua le rona.

Go bona dintlha tse dintsi etela www.nalibali.org, www.nalibali.mobi kgotsa romela imeile go info@nalibali.org. Gape o ka re fitlhela mo Facebook le Twitter: @nalibaliSA

Go simologa ka naane...